

Ernst Peterson

Marjad silmas

Tallinnas, 1920

Eestimaa Kooliõp. Wast. Abiandm. Seltsi (K./Ü. „Kool“) kirjastus.

A - 3295 II

Ernst Peterson

Paised

Suhtumised ja jutustused Eesti elust

„Sinu pisaraid ma näen,
Sinu muret kuulen ma :
Eestima, su ööd, su valu,
Neist sul tahan rääkida !“

Nr. 2. Marjad filmas

Teine trükk

Tallinnas

Eestima Kooliõp. Wast. Abiandm. Seltsi (Ei „Kool“)
kirjastus.

U. Kimmeli (end. G. Kalla) trüff Tallinnas.

2

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

196009

116100979

Marjad filmas

ehf

50 proffenti rumalust, 25 proffenti laiskust, ja mis üle selle, see on süla kangekaelus.

„Nemad on kõik pimedad, nemad ei tea lihtigi. Nemad magavad norinal, armastavad tulkumist. Nemad on, kes ei mõista midagi ära tunda. Nemad vaatavad oma tee peale, kõik hoopis oma kaju peale.“ ütles Jesaja.

Suure isuga luges kirikherra Weitling tänast saksa keelise uutse ajalehe numbrit. Tükk oli tõesti huvitav ja ühes ka õpetlik. Keegi doktor G. v. H., nagu need paari tähega ajalehetargad alati, andis aru siitmaa terwisehoiusest uurimistest. Tohtri aruanne oli sellepärast väga põnev lugeda, et ta mitte ükski arwusid ei pakkunud, waid oskas nad ilusa õpetliku, pisut sentimentali, ühes sellega luulelise kujusse kududa.

Jah, sedawiisi nad nüüdsel ajal kirjutawad. Olawasti, mõjuwalt ja luulelikult, muidu ei panda

ju nende töid lähete. Ja on ka parem, sest mis paberist määrada, kui seda keegi ei loe! Muidu tuleb ju Libedaoja Madise lugu kätte, kes iseenesele luuletanud, neid ise lugenud, naernud — ja jälle lugenud. Kahjuks on aga niisuguseid Libedaoja Madiseid veel vähe, mis väga kahetseda!

Dr. G. v. H. kiri oli ka osavasti kokku säetud. Mõjus! Seda võis kirikherra kuiwetanud näost näha: Ta silmad hakkasid hiilgama, mis sifemist liigutusest tuli; paleid löid püsut punaseks, — selge tunnistus ärritusest, ja sügav õhe tõusis rinnust, mis enamasti tunnistab, et lugeja pea walmis on midagi head ette wõtma. — Kõik seda oli tohtriherra kiri teinud.

„Oh kui palju elu lähed asjata kaduma,“ ohkas ta, „oh, kui palju, kui palju!“

Ohates wõttis ta kirikuraamatu kätte, et järele waadata, kas see lugu tema koguduses ka mitte nõnda ei peaks olema.

Et tööle head hoogu anda, pani ta sigari põlema. Kirikherra Weitling armastas üksnes sigarid suitsetada. See oli juba tema weresse läinud. Noorel põlwele, Tartu ülikoolis õppimise ajal, oli ta küll paberossa suitsetanud, oli odawõim, aga nüüd ei teinud ta seda enam tükil ajal.

Selleks oli tal oma põhjus ja võib olla, mõne meeletst ehk vähe imelik, aga paberossa ei wõtnud ta enam oma suhu. Mõni arwab, ehk oli tal selleks

mõni usulik põhjus? Ei, seda mitte! Aga asi kujunes nõnda:

Noor Otto Weitling oli väga suur rahwamees, rahwamees läbi ja läbi. Ta oleks oma hinge rahwa eest annud. Just sel ajal, kui ta Tartu ülikooli oli lõpetanud, tulid meie kodumaale suured muudatused. Mujal oleks niisuguseid asju nagu ühesugune kohus kõigile hea meelega vastu võetud, aga siin oli lugu wähe teine. Suuri nutulugusid peeti mitmel pool, ja südikamad, kes kõike seda näha ei tahtnud, et nad kõigega ühe kohtu ette pidiid ilmuma, ühes keeles, mis nii wastikult kõlas, õpetust saama, — need läksid meie maalt lihtsalt — ära! Niisugune südikas oli ka noorherra Weitling. Ka tema läks ära Saksamaale.

Oli ta ju saksaugust, ehk emad küll neli põlwe eestlased olnud. Kuid see muutis väga wähe ehk mitte sugugi perekonna puhast werd. Leidus sel ajal Eesti mehi küllalt, aga weel mitte üht Eesti naist. Ja kuis pidi esimene just Weitlingi perekonda sattuma!? Saksa keel täiesti suus, Saksa ülikool läbi käidud, mis keelas Weitlingi seal uju-mast, kus sügawam? Peale selle lootis ta, et tema-suguste meeste peale Saksamaal iseäranis heameelega waadatakse.

Head tunnistused ja kirjad endiste tuttawate prohwessorite käest taskus, rändas ta rõõmuga üle piiri. Majin suitses, Weitling tõmbas pabe-

rossi, — ja paha maa, paha muudatustega oli selja taga!

Kirjad mõjusid. — Weitlingil oli õnn warsti kohta Rheini jõe maakonnas saada! Weitling rõõmusteles: haritud maal, haritud rahwa seas, haritud keeles jutlust pidada, — paljuks on niisuguseid õnne-lapsi päikese paistel!! Nädalatega läks tal aga meel teiseks. Ja juba esimese aasta järele kirjutas ta oma sõbra baron Hammelthaliile:

„Ma olen Saksamaaga petta saanud! Mu sissetulek on kõigist kõiki paari tuhande marga ümber. Kõik söögikraam on üli kallid! Jook on küll odaw, aga (ta tegi sõbraga nalja) paljuks siis weel inimesele waja, kui juba küllalt turdunud on! Mõtle Tartu peale! Ja mis kõige hullem, — see maa on täis wanemateteotajaid ja uskmatuid. Ma pean siin jutlust ükski naistele, ja weel wanule naistele; mehed ei luba niisugust sõbu enestele! Ja mis weel hääbematom, — mind kutsus keegi kaupmees enese juurde külla. Ma lähen. Tuba talupoegi täis. Minu prouat, sündinud Landrafki von Eisenhammeri tütar, esitelletakse Gret'i Müllerile, Lies'i Schulzele, Hann'i Seemannile ja teiste sarnaste küllamooridele, mida meie pool, s. o. teie pool ükski ühe haritud mehe pörssaid lastakse waatama minna. Lõbusteleгу nüüd minu proua Louise niisugustega! Ma ütlen: mingisugust enamakspidamist siin ei ole! Lasjeb küll wabandada, et need kõik sakjad on, aga

mina ega mu proua ei ole niisuguse ehuga sugugi harjunud!"

„Ohoo," naeris sõber, kui ta kirja läbi oli lugemud, „see mees hakkab aru saama, et kõht keskpaigas on!"

Ja kui wana kirikherra koguduses suri, kus von Hammelthal patroni herra oli, siis kirjutas ta Weitlingile, sest selle kirjad olid ikka haledamaks läinud:

„Sa kaebad, et sul austajaid ja kuulajaid seal wähe. Siin on küllalt niisugust kraami, kelle ees sa enamast laiendada wõid. Kas tahad tagasi tulla? Siitmaa alamaks wõid jälle warsti saada. Mul on häid tuttawaid, kes asja aitawad ajada. Mõtle oma endiste aegade peale ja tule tagasi! Kõht on keskmine: 6000 rubla ümber sissetulekut. Tule aga peale tagasi! Meie maal hakkab lugu ka narriks minema! Siin peab juba mehi kuulama, kelle isad alles meie isade käest rookida said, ja kes ise alles paljajalu wõõda küllatänawaid sigu raga ajasid ja kewadel lepapargise lõugadega tee ääres hobuseid hirmutasid. Oh, selleks lähneb enam jüdanit tarwis, kui Tartus fukspõlwes proowi-karikat tühjendada. Sa pead asja ehk naljakaks, aga lugu on tõesti põlastamise wäärt! Meie naabrikihelkonnas on kiriku peal keegi Jüri Madison, kelle naine keegi jündinud Madli Muru on! Mõtle omelt, — Madli on kirikuherra naine! Mul on

üsnä hirm, kui jita niisugune peaks sattuma. Nad kutsuvad teda küll Mathilde, aga kes ei tea, et ta Madli on! Aga ma usun, lugu võib ometi nõnda minna: talupojad saavad aru, et kõht ka maa-ilmäs midagi tähendab kui ta hästi täis on, ja veri on paksem kui wesi! Sellepärast ütlen ma sulle weel kord: tule! — Terwiseid! Sinu Franz.

P. S. Kirjuta mulle pea! Kas sa ikka weel paberossa ei suitseta?

Wastus tuli:

Sinu kirja, armas Franz, olen ma nutuga lugenud. Mis peame tegema? Aga hoidkem tuli puhas Jehoowa altari peal ja ärgem laskem seda teistest solkida, — siis jätawad nad selle maha!

Mu Louise on just kui meelest ära! „Kuju, armas Otto, koju läheme jälle!“ Ma wõtan Su kutse wastu ja tulen warsti kodumaale!

Sinu alandlik sõber Otto.

P. S. Paberossa ma ei suitseta, küll aga sigarid; — põhjuse Sa tead. Seesama. —

Ja Otto Weitling sai ka tõesti kodumaale.

Kogudus tahtis küll Priidu Edenpärki. Ta oli kord seal abiõpetajaks ja meeldis kõigile, aga neile räägiti konwendil: „Priidu Edenpärk ei kõlba jita kirikherraks. Teie mõistate, ajad on rashed! Meil lähneb mees tarwis, kes kõwa kui teras, kes harjunud on. Teie mõistate, ajad on rashed! Meie peale langewad meie waentlased, — nad tam-

biwad meid jalgadega maa põhja sisse! Teie mõistate, ajad on väga, väga rasked!" Ja Hammelthjal ohkas väga sügawasti.

"Ma räägin teile ühe loo," sõnas kõneleja edasi, „mis mu sõber mulle rääkis: Priidu Edenpärki püksid peawad naise jalas olema. See ei jõua suurt kogudust juhataada, kel oma kodus sõna ei ole! Ei, Priidu ei kõlba meile, Priidu on väga pehme mees. Ja siis weel üks asi: Priidu käis Tartu kooki väga ruttu läbi; tema on waene mees, ta pidi ruttama, ta ei tea sellepärast midagi! Meie Priidut ei tahal...“

Siis rääkis kõneleja, et neil väga tark kandidaat Saksamaal olla: ka Eesti Jugust, mõistab keelt väga peenelt ja on üks väga tark ja sõnakas mees ning kange käewarrega ja Saksamaal elanud!

Kõne mõjus. Talupojad soovisid weel oma Priidut, aga juba seisid mõned saadikud Saksamaa kandidaadi eest — ja Otto Weitling oligi koha peal.

Naised kaebasid küll, et nad oma ilusat Edenpärki ei saanud: „Oli teine ilus, walge ja laari näoga mees nagu Jesus, aga kust see must nagu kaubajuut,“ aga kes seda tähele pani! Ajad olid ju waewalised.

Nõnda sai Weitling koha peale, kus talupojad enam oma naistega ei saanud õpetaja prouat pahandada.

Ta oli rõõmus, niisama ka ta naine. Nad tundsid endid jälle endises wees olevat. Üks oli aga siiski muudatus mehe juures endise ajaga võrreldes: paberossi asemel põletas ta sigarit. Ta ise oli sellest omal ajal von Hammelthali kirjutanud:

„Ma olen endiste aegade peale nõnda vihane, et ma meeldegi ei taha tuletada! Midagi ei taha ma sellest maast enam teada! Isegi paberossi wiskasin ma ära, sest see on ka sealtnaa wäljamõte. Ma olen saksamees ja suitsetan sigarit!“

Ja see oli üheks suureks põhjuseks tema koha saamiseks. Kui wana õnnis surnud oli ja sõbrad Hammelthali juures koos olid arupidamas, kust jälle uut saada, kes wanas waimus tööd edasi ajaks, siis olid kõik wai, kellegil ei olnud kohalist meest loowitada.

„Ja, ja!“ rääkis üks wanematest sõpradest, „wana õnnis oli üks wäärt mees, suurte waimu annetega ja kange käewarrega. See on küll üks wäikene nali, osast ka weider nali, mis wanale andeks wõib anda, aga ta meelusest annab see selge tunnistuse. Kui meie maale muudatused tulid, kiskus ta ühel päewal kõik sibulad oma aiast wälja õeldes: „Niisugust harjuskikraami ma oma maa peal ei sall!“ — Ega pole ka sellest päewast seda kraami oma majas sallinud, et wärsked hawwad mitte lahti ei saaks kistud!“

Naerumuige lendas üle kuulajate palede, siiski panid nad wana õnnist imeks.

Nüüd kõneles von Hammelthal oma sõbrast, kes sellesama põhjuse pärast paberossa ei suitsetada, waid sigarid, ja kõiki huwitas see.

Kui Hammelthal weel sõbra headest omadusest oli kõnelenud, siis tehti otsuseks: „Selle mehe eest sõbida!“

Ja löödi ka lahinguid, ning pärast olid kõik rahul, et wahwa mehe — selle Otto Weitlingi — kõik saanud.

Täna oli herra Weitling jälle wahwasti ametis. Ajaleht oli huwitawa sõnume toonud, ja see tuli järele proowida.

hoolega luges herra Weitling ja hoolega suitsetas ta kallist sigarit, mille saja eest enam kui pool kümnet rubla tuli maksta.

„Tõsi!“ ütles ta edasi lugedes, „sellel mehel on õigus; aga eks meie näeme!“ — Ta pööras lehte ja ütles: „20.“

„Aga Otto!“ hüüdis korraga proua Louise kuppaa jookstes ja mehele suure hooga ümbert kaela hakates, kus juures ta mitu korda talle suud andis, „kas sa tead ka, Otto?“ — ja proua hakkas laginal naerma, kus juures ta wäikene näokene weel enam kokku ja pisemaks läks.

„Mu ingliskene, mu tuwikene!“ sõnas kirik-herra wägijä lahedad nagu tehes ja naeratades.

Talle oli wastik, et töö pooleli jäi. Kirikuraamat wajus kokku. „Mis on, mu tuwike, mu rotikene?“ Selle juures pani ta pahema käe rotikese piha ümber ja suudles naist.

Prouakene hakkas weel enam naerma. Kõik ta terwe pikk, peenikene kehja näis naerust osa wõtawat.

Kirikuherra pidi uuesti küsima: „Noh, mis on?“

„Mõttele ometi!“ jõudis rotikene wiimati ütelda: „tohtri herra Davidsohn naeris, kui ta meie Herbertit waatas.“

„Kas juba käisite seal?“

„Jaa!“ wastas proua: „ta ütles, et need pisukesed punased nupud soojast tulla!“

— „Ja muud midagi?“ —

„Mitte midagi! Tohtri herra Davidsohn naeris, et ta katki tahtis minna ja ütles: „Tad pole ju palawikku! Oh peaksid kõik lapsed nõnda terwed olema!“ Ja proua tegi enesele uhke näo.

„Seda arwasin ka mina,“ seletas kirikuherra, „niisuguse asja pärast ei maksa tohtriherrat wae wata!“

„Aga mõttele ometi, Ottokene,“ rääkis proua, „ega siis ta ometi muidu 200 rubla meie käest aastas palka ei saa! Iga tööline peab midagi tegema, kui süüa tahab saada!“

Ja häält mahedamaks tehes kõneles ta edasi:

„Aga, Ottokene, misjugune tore ilm on täna väljas! Läheme täna Päräjõeale kalu õngitsema ja võtame lapsed ligi!”

„Aga pärast lõunat hakkab Herbertil külm! Ma lugemin täna ühe väga tõsise tüki!” Nende sõnadega näitas ta kõrval seiswa ajalehe peale.

„Terwisehoiu seltsi aruanne — kirjutanud Dr. G. v. H.” luges proua ilma tähele panemata.

„See on väga tõsine tükk!” seletas kirikherra, „mõttele ometi, siin seletab Dr. G. v. H., et meie maal, sellega ühes terwe! Wenemaal 50 protsenti lapsi ja inimesi kõigist haigetest rumaluse, s. o. sellepärast ära surewad, et väikeste lastega ja haigetega alam töörahwast õieti ümber ei mõista käia! Misjugune Jumalaõnnistus ei lähe sellega hukka?! Kui palju töö jõudu ei waju selle läbi üsna muidu hauda!” Ja tasem lissas ta otsa: „See oli ikka väga hea, et sa Herbertiga tohtriherra juurde sõitsid.”

„Ja muidugi!” wastas rõõmus abikaasa nüüd aga pisut tõsisemalt, „kas läheme täna Päräjõeale, tore ilus ilm!”

„Ei!” wastas mees, „Herbert võib enese ära külmetada.” Proua nägu läks tufaseks, siis ütles ta aga: „Mis jõulukannikest ja temast tahad kaswatada. Mis külm nüüd on? Waata ikka, kuidas talulapsed jooksewad! Ma võtan ju suured riided ligi! Kui meie nüüd ei lähe, mil siis see parem

aeg tuleb?" Ja armjalt mehe näkku waadates ütles ta: „Ma ütlen kutsar Hansule, et ta hobused pealesõunaks walmis jäeb? Meie mustad jooksewad nõnda ilusasti, ja wäikene Herbert hüppab nõnda hea meele pärast ja laulab: prrr sõita, ja prrr sõita! papa, prrr sõita! Lähme!?" Ta silitas mehe palet käega.

„Aga, kui õhtul wilu ei saa?!"

„Mine ikka!" wastas abikaasa ja ilma, et mees luba oleks amüd, sai ta aru, et mehel selle wastu enam midagi ei ole. Ta andis talle suud.

Naine läks. Mees asus aga jälle kirikuramatu kallale ja hakkas eestotsast uuesti peale.

* * *

Lõunalaual, kus wähhjasupp Leipzigi mitmekesiseega, noore nepipraad kurgisalatiga, mille järele söstrakisfell waniljesoustiga tuli, wõitu ajasid, kus proua Iapfi — neid oli tal kolm: wanem poeg Johannes, tütar Johanna ja noorem poeg Herbert — enam käskis süüa, sest papa lubas neid peale lõunat Pärjõeale kasu õngitsema ligi wõtta; lõunalaual, mida proua alati kõigeparemini armastas katta, sest muidu wõis niisugusel raske ajal warsti otša lõppeda, nagu seda mitmest ajaloolist mehest näha, kes tühja kõhu ja peawarjuta oleku pärast mõne aasta järele oma waenlaste pihku sattusid; lõunalaual, kus punane wiin ja pudel õlut

ei puudunud, hakkas kirikherra prouale jälle loetud tükist kõnelema:

„Siin võib Kolumbus Ameerika ülesse leida,“ rääkis ta ifuga süües. „Hiljuti kirjutas aus ametiwend Pasknäär meie ajalehtedes ja soovis töölisepuuduse paranduseks taluinimesi maade, nimelt mõisamaade külge siduda, muidu langeb meie kõrge kultuura, maa jääb waeseks ja siis tuleb lõpp! Aga nii õige, kui see mõte ka on, nii on ta ka pisut ülekohutune: orjapõlwe ei või ometi awalikult tagasi kutsuda, ehk priius küll suur asi rumala rahwa käes ei ole! Priius olgu targematele... Israelirahwas läks piima- ja meemaale ükski Moosesse kubjakepi najal, ja see kepp walitses nende seas 1000 ja 500 aastat!“

„Siis on pastor von Mochschihil päris õigus, kui ta kord ütles, et kurat on meie maa-rahwa priiks lasknud?“ küsis proua.

„Ja mis mõttes?“ wastas mees. „Et priiuse läbi rumala talurahwa seas kurjus on tõusnud, ütleme: hobusewargus, aitadelõhkumine, õõhulkumine, siis võib seda küll kuradiriigi laienduseks ja tööks kutsuda. Ma olen sellega ühes mõttes, ja ta on piibli peale põhjendatud, aga minu meele järele sarnane ütetus ei ole! Meie ei või mitte suuri ilma põhjusmõtteid karjapoisilikult ümber wirutada, meie peame sellel kultuur-historialisel alusel edasi sammuma ja aega kasutama nõnda paran-

Dada, et uusi teesid ülesse võtame, aga mitte wanu kolikambrišt wälja ei kiisu! Meie abi tuleb mujalt! Siin on selge tõde: meie rahwas kaotab rumaluse läbi palju tööjõudu; rumalust on tarwis wähen- dada; surmasuu on tarwis kinni siduda! Ma olen ka oma kogudusest seda asja minewa aastaste sur- nutega järele katsunud ja pean ütlemä: G. v. H-! on õigus. 50 protsenti on meie rahwa seas ruma- lust. Seda rumaluse protsenti tuleb wähendada ja siis on meil töölisi küllalt. Selle 50 protsendi wä- hendamine on nõnda siis üks kasulik ja ühes ka kultuurhissoorialine töö!”

Proua ei pannud seda juttu aga suurt tähele. Temal oli oma laste kõhutäitmisega enam tegu kui mehe kasulise haridusajaloolise tööga.

Söök lõppes ja kirikherra pidas pisukeste söögi- tänupalwe.

Hüpates jooksid wanemad lapsed wälja kutsar Hansule teada andma, et see hobused ette ajaks: „Meie lähme kalu õngitsema!”

Hans sülitas ja hakkas ametisse. Warsti seisis ka puhvas kahelhobusekales mis helas ja põles, jaksatrepis ja ootas herraseid.

Silmapiilk olid ka Johannest Johannat tollas ja istusid selga tahapoole toe wastu kinnitades teineteinepool tolla nurgas.

Herberti kuuldi toas nutwat.

Mõne minuti pärast kogusid saknad wälja oma kimpju ja kompsuga.

Toatüdruk kandis wäikest Herbertit; proua — tagawara riideid õhtuks lapse tarwis; köögitüdruku käes oli söögitagawara korw; kirikherra enese pihus toobine plekiist kompwekipurk söötadega, ussi- dega, mis aednik oli korjanud.

„Missugused wallatumad lapsed!“ kiumis proua wanemaid lapsi noomides. „Tulge maha, kas papat mammat lubasid!“

Lapsed ronisid maha. Johanna mokad läksid pikaks.

„Sui missugune paha laps! Ma jätan su koju,“ noomis proua tütart.

Tütar tegi wastu tahtmist ilusa näo.

„Kuule, Hans!“ rääkis kirikherra kutsarile, kuna teised tõlda hakkasid pakkima: laste taga- warariided wilu õhtu jaoks pandi tollakummi kort- jude wahele, söögikorw ette kutsari juurde, laste- tüdruk kata istus Herbertiga ette tollaistme peale, kus juures ta Johannat paremalpool hoidis, köögi- tüdruk läks kutsari kõrwale pukki ja wõttis Jo- hannese sülle, kes mingisugusel tingimisel tõlda ei tahtnud minna, herrat-prouat istusid taha tõlda, — „kuule, Hans, ja sõidad Särjesonni alla! Kas ja tead, kas wana Kalda Jüri kodu peaks olema?“

„Ah Ahwenas wõi?“

„Mis ahwenas?“ taples kirikherra, „kas sa tema õiget nime ei tea? — Jüri Kalda!“

„Kust mina seda, herrad, tean?“ vastas kutsar tormilt, „solt noomimise pärast pahaseks saades, solt sellepärast, et tõld nõnda täis tuubiti. „Kas mitte kõögi Liisu maha ei wõiks jääda?“ küsis ta, „hobustel on raske, kaheksa wersta, ja herra tahab head sõitu!“

„Jah, ma jään küll koju, hobustel on tõesti raske kaheksa inimesega,“ aitas kõögi Liisu järele, kes hea meelega koju õleks jäänud, — kärneri Madisega oleks ju hea nüüd juttu ajada olnud!

„Aga meie ei saa ju läbi!“ pirises proua, „sina pead sööki muretsema, ja Kata waatab Herberti järele. — Ei, meie lähme kõik!“

„Sõidame pikalt!“ kinnitas herra, talle tuli jälle see rumaluse 50 protsenti meelde. Liisu nägu lõi tõsiseks, toatüdruk aga naeris trepilt!

„Nõõ-eh!“ hüüdis kutsar paha meelega, ja tõld nihkus.

Päew oli ilus ja palaw nagu neid tihti juulikuu lõpul on. Tükeldataud, halli sisu ja ilusate walgete äärttega pilwed ujusid laialisel taewawõlwil nii rahulikult, nii tõsiselt!

Ja all wuras tõld 8 inimesega mööda tolmukat maanteed õrna halli tolmuauru enese taha maha jättes. Tõlla kodarad läikisid päewa käes, nagu oleks tuliseid süsa nende wahel olnud; hobused pu-

ristasid ja traawisid koormatud tõlla ees, mille wedrud raskusest üsna kokku wajunud, sõbralikult edasi. Ilus sõit, ilusad sõitjad, ilus meelelahutus raskes töös.

„Kust sa tulid ometi, kallikene,“ küsis kirikherra proua käest, „niisuguse ilusa mõtte peale: täna kalale minna?“

„Ah, ma tean ju, et sa seda nõnda armastad!“ wastas proua.

„Jah,“ rääkis kirikherra, „see on väga armas töowaheline meelelahutus! Ma küll ise ei armasta õngega jõe ääres istuda, seda teeb hea meelega Kalda Jüri; tal on heameel, kui ta paarkümmend kopikat nii hõlpsasti võib teenida! Aga see Ahwenas on üks weider mees,“ naeris õpetaja, „mis sugused naljakad sõnad!“

„Ah,“ naeris proua, „mis ta sulle kord wastas? Ma olen selle lootuks ära unetanud!“

Kirikherra waatas rataste peale üle tõllaääre ja ütles siis: „Ma küsisin ta käest: „Jüri, mis sa armastad ajawiiteks priiaegadel teha?“

Ta waatab oma rumalate silmadega, — ja tead ju, mu tuwikene, tal on ju trachomahaigus (marjad) silmas, ja need on ta silmalaud üsna wäljapooie pöörnud, kui inetu ta on!“

Proua ohykas.

„Ta waatab mu otsa ja küsib kawalalt:

„Aga mis kirikherra priiaegadel ajawiiteks armastab teha?“

Ma wastan: „Lugeda, kalu püüda ehk suitsetada wõi mõelda!“

Ta naerab.

„Aga mis siis sina teed?“ küsin ma uuesti.

„Teie teate, et ma sepp weel olen,“ wastab ta ja naerab, „mina taon ajawiiteks priiaegdel rauda!“

„Ja — jaa —“ naeris proua, „sa rääkisid sellest mulle kord, aga ma olen selle ära unetanud.“

„Mul on Jüri üsna meele järele, ta on nii naljakas ja ühes ka nii rumal! — Hea, et poisimees, muidu oleks ta halw lasteisa. Aga,“ seletas herra edasi, „ühes tuletab kalapüük meie suurt õpetajat meelde, kes tubli Peetrusega ka kalu armastas püüda! Ja, jah, see tubli Peetrus, teda läheks nüüdselgi ajal tarwis!“

Ja nagu teise tublidust kinnitades, lükkas ta pahema käe Nimeta-Matsiga, millele tubli jäme kuldõrmus wööks ümber oli aetud, sigariotsast tuhjatüki.

Wurinal sõitis Peetruse järelkäija ilusa ilmaga, ilusas tõllas, ilusa naise ja lastega kalale meelt lahutama, seda tubli meest meelde tuletama, kes omal ajal ka kalamees oli; aga maantee teineteinpool kõrwal, siin ja seal, küürutas rahwas selga rukkilõikust lõpetades. Särgi wäel, olgu me-

hed wõi naised, higest nõretades painutasid nad oma walutawat selga, wist ka priiajal ajawiiteks, meelelahutuseks nagu rumal Ahwena Jüri. Kord tõstsid pead ülesse, et möödasõitjaid waadata, — ja jälle: praoh ja praoh tungis kõwer sirp nii hästi tugewast kui ka nõrgast käest juhitud läbi rukki. Mis pidi pilt meelde tuletama? Wist wana-seadust, Eedeni aeda, kus Adamale öeldi: „Pale higi sees... ja needsinatsed teised sõnad!“

Läkiwail ratastel kadus warsti maa, — ja pea oli Särjesonni küla läbi, ja küla lõpul Ahwena Jüri saun käes, mille wärawasse kutsar hõbused kinni sidus.

Wana Jüri tuli warsti saunast wälja ja teretas õige aupaklikult mütsi-lotti mitu korda mahja wõttes saksu.

Ta seljas oli ainult must, lahtise käistega särk, mis kurgu alt sõltusega hooletumalt kinni oli tõmmatud; jalus kandis ta määrdunud takuseid püksa, mille põlwede otsa wist sajad paigad olid aetud, nõnda et nad kohati nagu soomustega kaetud olid.

Jalad olid ka Adamamundris ja weel enam mustad kui selja riided. Ime suured näisid nad põlawat nagu karu käpad; wõib olla, et see sellepärast nii paistis, et jalaküüned lõikamata olid ja suurewarwa silemised kondid wäga kaugele wälja käisid. Silmnägu oli Jüril üsna hall ja täis musti täppa, mis täisumbunud higiaugud andsid. Tema

haiged, punased, väljapoole pöördud laugudega silmad andsid talle koguni inetuma näo, mille ilu kangeft tubakanuuskamisest must nina weel enam rikkus. Tubakat nuuskas Jüri silmade paranduse pärast. Et aga päewawalgus liialt silma ei paistaks, kandis ta mütsi ees enesetehitud suurt, pikka ja laia nokka. Jüri teadis väga hästi, et ta silmad koleladed olid, sellepärast tahtis ta seda kõneldes naeruletõmbe läbi ilusamaks teha, kuid tegi weel enam wastumeelsemaks. Niisugune oli Ahwena Jüri, küla endine sepp. Nüüd sepitses ta aga väga wähe, muidu ajawiiteks, nagu ta ise kirikherrale oli ütelnud, sest silmad ei kannatanud tulepalawust wälja. Elas ta aga suuremalt jaolt kalapüüdmisest. Peale selle oli tal suur kalakast jõe kaldas, kus ilusaid kalu ülewäl pidas ja neid sakstele wiis, mis eest wahel mõne hea kopika teenis.

Elus oli Jüri palju näinud ja kuulnud. Ja miks ep siis näe ja kuule, kui oma 65 turjal on? Oma üksiklase elu ja weidra wastik-sõnade pärast kutsus külarahwas teda „ahwenaks“. Ta pärisnimi oli aga Jüri Kalda.

„Tere, tere ka wana Jüri!“ hüüdis kirikherra.
„Tere, Jumaline, kallid Jürikene! Mis kalad teewad?“

„Sui, kui hirmus ta on!“ sosistas proua saksa-keeles, kui Jüri teretades oma näo jälle muuldas oli tõmbanud.

„Eks nad uju ikka, ausad sakjad!“ wastas Jüri.

„Noh, kas neid kätte ka saab?“ küüsis proua.

„Eks sakjad ikka saa!“

„Kas sul aega on täna püüda?“ küüsis jälle Hriikherra.

„Eks, kui sakjad soowivad, peab ikka aega wõtma!“

„Waata, Jüri,“ kõneles waimulik, „ole nõnda tubli mees ja katsu mulle täna natukene õngitfeda, lapsed ja proua tahawad näha saada. Ma pole sind ka mitte ära unetanud, kalamehed on ju sihukese asja peale maiad!“ Ta nikutas köögi-tüdrukku poole peaga.

Jüri naeratas; pani käed silmade peale, müütsi nokale weel jätkuks ja waatas ilma. Selle aja sees oli tüdruk millegiga õpetaja juurde astunud, mis paberisse oli mässiitud.

„Anna see Jürile!“ käskis ta ja Jürile sõnas: „Seda armastawad kalamehed, siis on parem õnn!“

Jüri waatas õpetaja otja, siis pakkujat tüdrukut, siis pakikese peale, mille ümbert paber ära oli tulnud ja wiinapudel wälja paistis, ja tõrkudes ütles ta:

„Ei, ei tea, head sakjad, kulla herrad, aga seda tarwis pole, küll wana Jüri ilma selleta sakstetele kalu leiab!“

Tüdruk hoidis ikka veel wiinapudelit pihus, mille ümbert paber üsna gilla oli wafjunud.

„Wõta, wõta,“ käskis wiimaks õpetaja, „wõta, kui sulle antakse!“

Jüri wõttis pudeli wastu.

„No katse ka, mis magu on!“ käis kirikherra peale, kellele teise wastutõrkumine nalja tegi.

„Ei tea, kas maksab,“ arwas Jüri, „ma jätan õige pühadeks!“

„Wõta, wõta!“ naeris kõõgitüdruk.

Jüri pööris selja sakste poole, waatas pudelit nagu häbeneks nagu kahkleks ta, siis pani põidla umbes tollmaad allapoole pudelikaela kõwerdust, ja — 'kõll, kõll, kõll, — Jüri puristas: esimine särakas oli tehtud. Pudel pandi aia äärde nõgesepõõsasse.

„Olge terwed, saksakesed, see jumalawiljaweekene kulus üsna ära. Kondid päris wafutafid!“

„Ma ütlesin!“ kinnitas kirikherra, ja Jüri tõstis head meelt nähes, wõttis ta taskust sigari ja ulatas Jüri poole: „Säh, Jüri, siin on sigar!“

„Ei, ei, kulla saksad,“ tõrjus Jüri, „see läheb liiale!“

Weitling naeris. Tüdrukud surusid ninad alla ja hirwitafid.

„Wõta aga peale, Jüri!“ käskis ka proua, kellele see mäng just mitte ei meeldinud.

„See on ju kui seal leivatükk suus!“ arwas Jüri. Ta mustjashall nägu löi wähe punetama.

„Wõta aga peale,“ käskis proua üsna sõbralise häälega, „ega herra teile halwa ei paku!“

Jüri andis järele ja samasuguse suure punnimise peale pani ta selle ka suitsma.

„Ei, ei, kulla sakjad,“ urises Jüri habemesse, „seda wõib ükski suurtel pühadel lubada! Aga kui sakjad soovivad, eks siis pea ka!“ Nende sõnade järele muutus ta nägu kord inetumaks, kord ilusamaks, ja, ei tea, kas Jüri oleks sigari suhu pannud, kui ta enne mitte särakat ei oleks saanud.

„Eks mine ikka wanaea sees weel kerglaseks!“ urises wana Jüri ja läks kalapüügiriistu korda läädima.

* * *

*

Ahwena Jüri saun seisis üsna Päräjõe kaldal. Ülewalpool oli suur Särjesonni küla. Wähe allpool tegi jõgi suure kääru, milles altkülameeste aasad olid, kuhju ka täna kalu mindi õngitsema.

Lapsed ja tüdrukud olidgi juba sinnapoole läinud, herrat-prouat hakkasid järele minema, ootasid aga Jürit. All aasa kohas üle jõe oli kõrge kallas, kus muist küla põldu asus, mille peal ka parajasti rukist lõigati.

„Maarahwas on tõesti rumal ja must ja ma arwan ka laisk rahwas,“ arwas prou.

„Seda küll just mitte kõhk, aga...” sõnas
Herra.

„Sui, mul tuleb üsna jäskus peale, kui ma
Ärit näen,” ütles proua. „Ma arvan, et lapsed
teda päris kardavad. Waata, misjugune särk tal
seljas on; ta katjub sõrmedega nõnda tihti särgi
kuklatagust; ma pean lapsed temast eemale hoidma.

„Ja — ja,” kinnitas mees uut sigarit põlema
pannes. „Lapsed peavad nad olema, muidu ei saa
nii must olla.“ Ta jäi pisut mõtlema, siis ütles ta
edasi: „Seda rahvast peab alles tööle õpetama;
näha on, et nad tööd veel sugugi ei armasta!”

„Aga seal kirjuvad ju nende ajalehed, nagu sa
tihti räägid, et nad liiga juba tööd on teinud?”

Herra hakkas naerma.

„Need on lihtsalt — rahwa ülesäsitajad! Need
mehed teadwad, kust kasu saab, ja kuidas? Need
lubawad rahwale kõiksugu kergitusi, söimawad
saksu... Ja rahwas? — Nagu rumalad lambad
loku järel, — kas wõi mäest alla!” Herra Weit-
lingi nägu läks õige tõsiseks, nagu tunneks tema
seda asja läbi ja läbi, ja ütles siis: „Tulgu need-
samad rahwa häälekandjad maale, nagu meie oleme,
ja salaku oma rahwus ära, nagu meie seda teeme,
ja käigu need selle rahwaga läbi, nagu meie, —
siis alles näewad nad, et sellele rahwale veel teisi
niiwõrd orjaaega ära kulub! Need peaksid alles
õppima tööd armastama, sest armastab inimene

tööd, siis on ta nõnda kaugel, et tema priiks võib laska! Aga nüüd jooksevad nad ära Sagma-rasse, Saratowi, Suchum-Kaleesse, Krimmi, ja Jumal teab kuhju?! See tuleb kõik laiskusest, töö põlgamisest, rumalusest!”

Kirikuherra oli päris waimustatud. Oh, oleks tal pühapäewal niisugune õnn fantaasias olnud!

„Ja ajalehed ei tee muud, kui petawad rahwast?”

„Jah, need on mehed, kelle kohta Jesaja ütleb oma 56. peatükis: „Tema wahimehed on kõik pimedad... Nemad on karjatsed, kes ei mõista midagi ära tunda... Nemad waatawad oma tee peale, kõik hoopis oma kasu peale!”

„Siis on von Mokschižil päris õigus?” küsis abikaasa.

„Õigus!” kinnitas teine. „Meie tunneme rahwa elu, meie teame, mis talle tarwis läheb? Ja talle läheb tarwis kooli, elukooli läheb tarwis. Nende sees on rumalust, laiskust liig palju!”

Ta oleks edasi rääkinud, aga Jüri läks mööda. See waatas sakste peale naeruse näoga. Olal kandis ta kaht pikka õngelatti, mille ümber nõõrid olid kokku mässitud. Sakstest mööda minnes wõttis ta mütsi maha.

„Söötasid ei ole tarwis otsida,” ütles kirikuherra, „need on minul juba ligi. Too ussikarp siia!” käskis herra tüdrukut.

„Suur tänu!“ vastas Jüri ja wõttis karbi wastu, ei teadnud aga, kuhu panna, sest wajakäega hoidis ta kuuetakut kinni. Kätt pealt ära wõttes paistis wiinapudel välja. Jüri lõi wähe kohkuma, siis pani aga õngelatid kaenla alla ja wõttis plekktoosi piisku.

„Seal ta on,“ sõnas jälle kirikherra, kui Jüri haugemale oli läinud, „seal ta on! Ta ei saa omale paremaid riideidgi selga! Ma ei saa aru, mis teemad nende ajalehed, et nad oma rahwawigu ülesse ei näita? Aga neil puudub selleks süda ja julgus!“

„Ja niisugune rahwas peab meile isegi õpetajaid andma!“ rääkis proua ja näitas Jüri peale.

Jüri läks nende ees oma pika õngelatidega, mille eespoolsed otsad käima takti löid, ja mille kõrwale parem rüühõlm oma soodu hilpsas. Rüüd oli tal niisama must, paigatud ja peale selle weel aukline nagu püksid.

„Kahjuks on see tõsi!“ seletas kirikherra. „Aga parem oleks olemat, kui sarnane lugu lõpeks. Tuleb aeg, mil need sama joru hakkawad ajama, mida rahwas ja nende lehed, ja siis on sellel mitmesajaaastasel haridusetööl siin ots, ja kõik siiamaalne töö on maha wisatud! Seda ei wõi juba põhjusemõttelikult lubada! Mis ütleb ju süda, kui ja ühe õunapuu oled kaswatanud, ja siis tema enneaegu peaksid hooletuse, see on,

ta enese kätte jätma? Ta lähleb hukka — ja
ju töö on maha wisatud! Ja seda sünnib ka Eesti
rahwaga, kui meie oma käed küljest peaksiime
wõtma!”

„Aga nad ometi tahawad seda!” lausus proua.

„Rumal laps tahab palju!” rääkis herra edasi,
„kui inimene omale juba riidet ei jõua selga saada,
siis on laisk, rumal ehk hooletu. Ja, 50 prot-
senti on ta seas tõesti rumalust, see on mul selge,
aga ma ei wõi weel ütelda, mis see muißt on,
kas laiskus wõi mõni muu patt? Siin on weel
suur haridus-ajalooline töö alles ges”...

Nad jõudsid kaldale. Niiske ja külmem õhk
puhkus tulejatele wastu. Kirikherra ja proua tund-
sid eneses wähe argtust suurt ja laia weekogu
nähes. Harilik tundmine iga kuiwamaa mehele! —

„Sa wõiksid neilt ometi järele küsida, mis
nad mõtlewad,” õpetas proua, „ja neid juhataada!”

„Niisugust!” ja herra näitas Jüri peale, kes
õnga püüdmiiseks walmis seadis.

* * *

Natuke maad Jürist eemal wõttis kirikherra
aset. Toomingapöösas warjas teda päewakiirte eest.
Alla oli ta suure willase rätiku laotanud, ja ma-
gusjat sigarit suitsetades andus ta ajawiite mõtle-
misele. Lapsed jooksid tüdrukute ja proua saatel eemal
puhtaks niidetud aasal, — proua hoidis neid mee-

Tege Jürist kaugemal. Pisut toomingast eemal kaswas väikene pajupõõsakene, mille all söögikorn seisis, mis lahtitegemist potas.

Herral oli toominga wilus hea pikutada ja mõtelda. Ta mõtted seisid maarahwa peal. Nagu teraw nuga lõikas see tema südant, mis ta ametiajal siitmaa rahwast oli näinud.

„Ja, jaa!“ arwas ta, „tõesti, pool rahwast on siin rumaluse pihus, oma osa on siis weel laiskust, aga... mis on üle selle?“

„Täna on wist herradel sant õnn,“ salwas Jüri herra mõtete sekka, „kala ei taha hammustada!“

„Eks katsume ja ootame!“ wastas herra. „Kas sul tagawara kalu ei ole?“

„Ah mul wõeh?“

„Sul? Jah!“

„Eks ta ikka nüüd sugu ole ka, aga kes teab, kui palju siis saksad soowiwad?“

„No waata, see on ju wäga hea, kui õng ei anna, siis annab jälle Jüri!“

Jüri naeris.

„Aga siin on hea olla,“ rääkis õpetaja natukese aja järele. „Meie oleme nüüd kuj omal ajal jüngrid mere ääres!“

„Jah, eks ta ole ikka,“ wastas Jüri. „Mina olen Peetrus ja teie olete Jeesus!“ ja Jüri waatas herra peale, kes sigarit näpu mahel hoidis ja

willasel rätikul küsjetas. Herra nägu tõsines. Wiist ei meeldinud wastus talle. Siis ütles ta aga: „Säh, Jüri, suitseta see sigar weel ära!“

„Olge terwed, head sakjad,“ tänas Ahwenas ja wõttis sigari wastu, hammustas ta otsast tüki, tegi juus ümbert ringi ilaseks ja pani põlema.

„Aga õpetajaherra, küsis ta, „ega neil omal ajal suitsu ei olnud, ja siis ka mitte nõnda kallist nagu see on?“

„Ei, see on uuema aja pruuk! Tubakas on Ameerikast, ja see tubakas, mis sealst tuleb, on väga kallis!“

„Ja, jah, eks sakjad tea! Ma usun, ega sibuhest asja nagu see siin, siitmaalt ei saa, sellel on just kui meemagu juures. Kes teab, mis tihuke õige peaks maksma? Ega wiiega teda wiist kätte ei saa?“

„Ja, kes ta sul wiiega Ameerikast ära toob? See took on ju väga kallis!“

„Ja, jaa,“ jaatas Jüri, kes Ameerika nime jälle kuulis, „siis tubakas ja kardulas on ühelt maalt! Kena küll! Ja waata, kui palju kardulaid selle raha eest oleks saanud, terve kõhutäie, ja nüüd lähed muidu õhku!“ Jüri puhus magusat suitsu wälja. „Aga öeldakse,“ rääkis ta edasi, „kes teab, kas see õige peaks olema, et tubakasuitsu silmadele kahju peab tegema? Wana Tõllasjaare Andres jäi pimedaks, laskis omal 2 naela

tubakat nädalas läbi nagu midagi, suitsetas teine ööselgi!"

„Ja, — tubakas on kahjulik!" kinnitas kirikherra.

„Aga?" küsis korrage Jüri, „tohtrid suitsetavad ju ka?"

„Ja, mis sa teed ära, oled harjunud ja natukene ei tee ju wiga! Aga Jüri?" küsis herra korrage, kes juttu teisale tahtis wiia, „miks sa omale naist ei wõtnud? See kuluks sulle küll ära!" Kirikherra waatas ta lagunud riiete peale.

„Aaa — hakkab, hakkab!" hüüdis järsku Jüri, „kas nooredherrad ja preilit-prouat ei tahaks näha saada, kuidas kala nüüd wälja tuleb?"

Herra Weitling kutsus lapsed ligimale.

„Ärge nõnda ligi minge!" noomis proua lapsi ja hoidis neid kahe käega Jürist eemale: „Teie kukute jökke!"

Kui lapsed kõik juures olid, tõmbas Jüri õngelati järsku ülesse: ilus ahwenas rippus otjas ja siples.

„Kala, kala!" kisendasid lapsed. Jüri päästis waesekese õnge otjast lahti ja wiskas eemale rohu peale maha, kus kala seda enam siiplema ja lõugasid pikalt lahti ajama hakkas. Lapsed jooksid kala juurde. Kirikherra käskis aga kala warsti kotti panna, ja proua wiis lapsed jälle aasale jooksmata ja mängima.

Jüri oli selle aja sees uue sööda jälle jökke wiskanud ja istus wagusi õngelati otsas. Selja taga põõsa ääres oli niisama wagusi tema seltsimees. Nad waikisid mõlemad tükk aega.

„Küll wist kuluks sul talitaja?“ küsis kirikherra, et endist poolelijäänud juttu edasi ajada.

„Oh, mis mina wana inimene enam temaga teen?“ wastas Jüri külmalt.

„Aga seda oleks pidanud sa juba enne tegema!“

Jüri pööris pooleldi kirikherra poole. Kui aga selle koguni tõsist nägu märkas, ütles ta:

„Oh, kulla kiriksand, ei ole kõik teha, mis inimene arwab! Ju see põlnud siis taewa Isa tahtmine!“ Jüri hääl wärises.

„Aga sa tahtsid ikka ka kord, omal ajal naist wõtta?“

Jüri ohkas.

„Herra, ärge pange pahaks!“ ütles ta siis paludes, „ma rüüpan weel?“ Ja pikalt hiskus ta pudeli taskust välja.

„Aga sa jääd purju?“

Jüri peitis pudeli ära. Ta nägu läks kurwaks.

„Noh, wõta ikka, wõta!“

Pikalt laskis Jüri lonksu. Kuuekärksuga puhkis ta suu puhtaks.

„Misugune mustus!“ arwas waimulik.

Nad waikisid jälle.

„Oh õpetaja,“ jätkas wiimaks Jüri. Oli tunda wiina wähest mõju. „Oh, õpetaja, miks ep tahtnud! Mul oli küll ka oma, aga, mis sa teed ära? Ei saanud wõtta!“

„Siis olid ikka ise hooletu!“ wastas õpetaja kergelt. Jälle ohkas Jüri.

„See oli raske aeg!“ rääkis Jüri: Ma olin waene pois, Jaani-Toomal,“ — ta näitas üle jõe — „seal sulaseks. Mis makseti sel ajal palka? Ja Maret teenis siin tüdrukuna.“ Ta näitas pahema käega küla poole, „seal ta oli, seda on 45 aastat tagasi. Maret oli ka waene tüdruk! Kuidas sa lähed paari?“

„Aga paljud lähewad nõndasama,“ arwas kirikherra.

Lähewad küll, aga mis sealt saad? — Waesust! Siis tulewad pifukesed. — Ole nendega kinni. — Ja minul oli weel isa ja ema. — Waadake, siinsamas saunas, niisamasugused wanad nagu mina praegu olen. Ei tahtnud neid kuidagimoodi maha jätta. Mõtlesin ka kõjkepidi järele. — Kedagi! Mis waene, see waene! — Mõtlesin: lähewn wõtan mõisa käest metsast maad ja hakkkan kohta asutama. Läksin sinna taha laande! Ajasin nagu karu, metsa ümber, isa ema gitajid ka, olid küll wanad inimesed, aga kes meiesugusele armu annab? Wea nõnda kaua, kui hinge sees on! Aga kedagi, waata, et sa aga süüa saad! Isa ema ütlesid:

„Wõta naine!“ Ma rääkisin, et ma Maretit tahan. Kust nemad wastu! „Maret waene, ära Maretit wõta!“ Ei ma wõtnud, — ma ootasin. Seal tuleb teesamane Jaani Toomas ja ostab mu kohta ära! Ei tea, kellega ma ostan? — Waewalt aga kõht täis! Ei, mõtlesin ma: hakkakan õige sepaks. Läkisin sinna, alla, küla otsa; seal oli siis sepp! Teised naerjõid küll, et wana mees tahab sepaks õppida; aga ma hakkasin peale! Küll oli mul hale maast lahkuda! Ma päris nutjin, kui ma oma kohta pealt ära tulin. Loomade ja majawärgi eest sain sel ajal 120 rubla panku. Õppisin aja ära ja hakkasin siin sepaks; aga edasi mitte märkigi! Waata, et süüa saad! Ei taha ikka weel Maretit waesusesse tuua. Isa, emal elajid ka, ei wõinud, lugu pleks weel halwemaks läinud!

„Siis olid sa ikka natukene laisk,“ arwas kirikherra, „et sa edasi ei saanud!“

Wana Jüri paled lõid punetama. Sõna „laisk“ kuulis ta enese kohta esimest korda. Ta wiskas õnge wähe kaugemale jõkke, pööras kirikherra poole ja ütles: „Õige head tulge wähe siia!“

Herra tuli.

„Waadake, herrad, siin on piik! Sähy, wõtke see oma kätte!“

Õpetaja wõttis. Talle tegi Jüri tegu nalja.

Imelik wärin käis Jüril läbi keha; niisugust peenikest libedat asja nagu kirikherra käsi,

polnud ta elu sees oma pihu peale saanud! See oli nagu midagi jahusarnast, aga soe ja hoopis pehmem.

„Vaadake,“ ütles siis äritatud Jüri, „tõm- make üks selle käe sõrmedest õigeks!“

Kirikuherra katsus, kõik jäid kõverasse! Ta laskis Jüri käe Jahti ja ütles imestades:

„Need on ju kõveraks loodud!“

Jüri muigas: „Loodud?! Minu sõrmed, kui ma karjas käisin, andsid päris õigele, aga nüüd enam ei anna! Mitte seisust ei ole nad niisuguseks läinud, vaid tööst! Hommikul, kui pisut walge, hakkasin ma töösse ja tegin hilja õhtuni; masarawarre ümber on nad niisugusteks kooldu- nud! Aga mis sa said selle eest? Süüa, — ja mitte muud midagit! Seal surid mu wanemad. Enne isa, see uppus siiasamasse, ja ema pani oma silmad ka warsti kinni. Soo, mõtlesin ma, (ma olin siis oma 35 aastat wana ja Maret oli ka juba wana tüdruk) soo, nüüd wõtan naise! Aga, säh! sulle! Tulid rõuged ja Maret suri!

Jüri pidas wahet, pühkis palet ja ütles: „Näeh, tuul ajab silmad wesiiseks! Mul on wae- sed silmad, õpetaja herra! — Ja ei ma sellest ajast saadik enam pole naist wõtnud. Mis sest elust ikka saad!“

Lapsed olid kaugele läinud ja õpetaja soovimisele ei kutsunud Jüri neid enam enese juurde, ehk küll kala jälle otsas oli.

„Sul oleks aga oma pere nüüd olnud!“ arwas Weitling.

„Jah, ehk seda küll, — aga ju Jumal ei tahtnud! Mis mul ikka neile anda oleks olnud, peale wäesuse? — Wäesel inimesel on raske elada!“ Jüri õigas, ko kirikherra õhkas ligi!

„Aga ega's keegi pole wannutud wäeseks jääma; sa pead püüdma, katsuma, et rikkaks saada!“ kinnitas waimulik. Jüri meelest paistis, nagu oleks tahtnud teda meelega laisaks teha.

„Oh kulla, pai õpetajaherra!“ rääkis Jüri wärsalt, „kust sa saad edasi? Põllutöö eest maksetakse wähe, ja kui sul pere on, siis wõitle aga wiletusjega!“

„Aga eks katju siis muud peale hakata!“

„Eks nad katju!“ wastas Jüri, „wõi ei lähe nad linna wõi wabrikutesse wõi Wenemaale!“

Kirikherra kohkus oma enese sõnade üle ära nagu Saul, kui ta Samueliwaimu nägi. Jüri ütles ju wäga selgesti, et nad ära lähewad ja siitmaa töö jõu pisukeseks jätawad. „Õige, õige,“ arwas ta ise.

„Oleks inimesel kaks esu,“ seletas Jüri edasi, „siis ehk saaks midagi, aga seal tuleb surm — ja kõik on möödas!“

„Aga õppigu mõnda muud ametit, kui põlv kõiki ei toida!“

Jüri ei saanud mitte kõhe sellest aru. „Midagi muud?“ arwas ta siis, „wõi nad ei õpi? Eks Tasase Mihkli poeg õppis kiriksandaks, — saa kohta üh! Peab nüüd Saaremaal kuskil olema, peab niisama waene olema, nagu mõni meie seast. Ei tea, mis see taluinimene ka on?! Aga eks nad hädaga tee kõik ära, lähewad teise usku ja kõik; kus ja inimene hingega lähed?!“

Herra Weitling tõmbas näo kortsu! Jutt oli asjata liiga sügawasje läinud, ja Jüri niisuguseid sõnu ajanud, millest ta ise kirikherra arwamise järele aru ei saanud. Kiriksand pani aga imeks, kui wõõriti rahwas mõtleb. Tal oli maast ja rahwast kahju! „Aga ometi on ju mitmed rikkaks saanud?“ küsis ta etteheitel.

Jüri ei saanud kuidagi mõttest lahti, et kirikherra teda laisaks peab.

„Waadake, seal on koguni teine asi,“ ütles ta, „see on niisama, nagu kaladega: üks hakkab, teine ei hakka!“

„Nüüd ja Jüri ajad küll lapseljuttu,“ arwas kirikherra. „Kala on mõistmata loom, aga inimesele puhus Jumal oma elawa õhu sisse.“

„Aga kõht on kõigil keskpaigas!“ wastas Jüri, „ja teda ei wõi mitte kerefekiwidega täita!“

Et lapsed jälle ligimale olid tulnud ja süüa peale ajasid, wõeti korm lahti ja hakati õhtuootust wõtma.

„Aga Jüri?“ küsis proua sinna tülles, „sa ei saagi täna kalu!“

„Oh, kulla prouakene,“ palus Jüri, „oleks see minu tegemine, ma ajaksin nad kõik siia õnge otsa, aga mine tee rumalad targaks: igapähe elu kallis.“

„Ja, ja“ — arwas proua ja tõi Jürile tüki wõileiba.

„Olge tuhandeks terwed, kulla prouad,“ tänas wana Ahwenas, „kui niisuguseid kanikaid surmani oleks, siis ma muud ei teekski kui püüaks aga kalli prouale kalu!“

Kirikherrale oli see wastu meest kuulda.

„See wastus on küll wähe rumal,“ seletas kirikherra Saksa keeles prouale, „aga sellest paistab terve rahwa hingeelu wälja: ta tahab aga muidu saada! Ma ajasin Jüriga juttu, aga kõigest paistab, kui wähe meie rahwas elust aru saab. Ta on alles wäga rumal: ta tahab oma põllutöö eest — Jumal teab — mis suurt maksu saada! Ja laisk on ta! Kõht on neile Jumalaks!...“

Selle aja sees oli kormiisitu puhata mahalaotatud lina peale wõetud. Mis seal küll ei

olnud? Praetud kana, pardipojad, keedetud munad, purk sardiina, saia ja saia-leiba, wõid ja worsti, — ja pudel weini ja paar õlut!

Jüri waatas üle õla ja waimustas oma rumalas meeles: „Just kui pood, — nõnda palju kallist kaupa!”

Parajasti, kui kirikherra perekond sööma oli hakkanud, ligines neile talumees.

Ta oli paljajalu, halliks määratud takused püksid, mis põlwele ja wähe kõrgemalt katki olid läinud, katsid tema õhukesti reisi, seljas kandis ta katkist rüüdi. Peas wana katkine müts, mille ääred küll weel mustakarwa olid, lagi-pea aga üsna walgeks luitunud.

„Tere ka, kirikusaksad!” teretas ta poolkõhukunud häälega, „jätka, Jumal, leiba!” ja wõttis mütsi peast, mis higist nõretas.

„Tere, tere, mu armas, jätku tarwis!” wastas waimulik.

Kõikide suud jäid söomisest soiku. Wana Jüri waatas tuleja otja ja mõtles: „Ei tea, mis jätku siia enam tarwis läheb?”

„Tea’p, kas tohib saksu eksitada, wõi?” küsis jälle seesamane kartlik hää.

„Mis sul siis on, mu armas?” küsis kiriksand.

„Et ma tulin kirikuherrat paluma, wõi kuidas ta on,” mees ei leidnud õigeid sõnu mõtetesse, ta weeretas mütsi käes, „ma ei tea, kas kiriksand.

wõi kuidas ta on, hingekirja wõi mis ta on, turnistust wõi sedelit, peaks ka wälja andma laupäewal? Kirikherra ütles, et ükski esmaspäewal. . ."

„Mis sa soowid, mu armas, ristimisetahte wõi lauatummistust wõi hingekirja saada?“

„See on,“ rääkis mees edasi, „ma tahaksin linna elama minna terve perega, siis oleks tahtnud enast sinna kogudusesse ka üles wõtta!“

Weitling tõusis püsti.

„Miks sa siis, mu armas, ära tahad minna?“ küsis ta mehe käest. „Sul on ju oma koht? Kellele sa selle jätad?“

„Käisin üleila herra juures,“ seletas mees, „ei jõua enam intressi ära maksa, järele ka enam ei jäeta, müüsin siis koha teisele, Hansu Willemile, lähen õige ära!“

„Läheme, istume sinna,“ ütles kiriksand, „ja räägime selle asja üle pikemalt järele!“

Nad läksid pisut eemale ja istusid jõekaldale, nõnda et nende seljad Jüri wastu olid pöördud. Kirikherral oli peenikene walgest toorestjüidist kuub seljas. „Ena, kiriksandil ka linane rüüd,“ arwas Jüri, „aga küla'p see ka niisama palju maksab, nagu Ameerika sigarid!“ Teise musta rüü kõrvalt paistis kirikherra puhas kuub nagu mörspartie peiu-kalewikuue kõrvalt. Kord oli Jüri kirikus niisugust laulatust näinud, kus mörsla walges ja peiu mustas ülikonnas altari ees seijid. Jüri waa-

tas meeste poole, kes hoolega arutasid ja talle tuli koht testamendist meelde: „Ja teda heideti wälja, sest et tal puudus pulmarite“ ... „Ja, jah,“ armas Jüri, „Määrü Hans lähleb siit ära, sest tal pole ju kuube, pulmakuuest pole juttügi!...“

* * *

„Kas sa siis kohtya enam ei taha pidada?“ küsjs Weitling Määrü Hansu käest.

„See kord küll mitte enam!“

„Ja lähleb linna?“

„Linna küll, herra!“

„Aga, mu armas, kas sa tunned ka linna elu?“

„Mis seal nüüd suurt tunda?“

„Aga mõtle oma wäikeste laste peale,“ rääkis Weitling osawõtlikult, „need lähewad seal hukka!“

„Oh Jumal,“ ütles Hans õhates, „eks nad siin niisama hukka ka lähe; eks Jumal neid ise hoi!“

„Aga miks sa siis ära tahad minna?“

„Ei tule wälja,“ wastas Hans, „pisukese rahaga ostsin ma koha. Ma tahtsin nii peremeheks saada, et mul ka tükk maad oleks, aga ei saa läbi!“

„Siis ära pilla, ole kokkuhoidlik, tee tööd ja palu Jumalat, küll siis kõik hästi korda lähleb!“ noomis waimulik südamliselt.

„Oh õpetaja herra, „õnas Hans wärisewa häälega, „ei ma pilla ühtigi, ma mitte suitseta ka, aga ei lähe ega lähe!“

„Siis ei ole ja oma ülemat Saatjat tööle appi kutsunud, Tema õnnistus puudub!“

Hans jäi mõttesse. Ta silmad läikisid wäljungiwaist pisarast, aga ta jõudis neid tagasi hoida; ta oli ju mees, kes pealetungimise vastu oli õppinud wõitlema.

„Siis mine koju ja tee tööd edasi, küll sa näed, et ta lähneb!“ lausus kirikherra natuke aja pärast.

„Kust ta lähneb!“ wastas Hans kibeda naeratuslega, milles enam pilget kui naeru oli. „Mõtelge, mu kohy maksab 3000 rubla. Mul omal oli kõigist 500 rubla, kui ma koha ostsin, 2500 jäi weel wõlgu. Maksa nüüd intressi 60 rubla tuhande pealt, see teeb oma 150 rubla aastas, siis maksa weel kõik muud maksud, tee wõlg tasa, ei seda ei jõua kuidagi moodi!“

„Miks sa siis oma koha eest nõnda palju maksid?“

„Ei saanud odawamalt! Tellisin küll müügi ajal alla, aga herra sai wihaseks ja ütles: „Kas ma oma kapitali nii odawalt ära pean müüma, et sina temaga teist nõndapalju mõne aastaga juurde wõid teenida!“ Aga ma tahaksin nii pere-mees olla!“

„Sa tegid ehk väga vähe tööd?“

Hans vaatatas enese peale. Pisar kukkus korgemata habemesse. Ta pühkis selle ära, sai aga sealt ühe rukkikõrre kätte ja ütles: „Kõrs läinud habemesse!“ Ma olen teinud, mis mu jõus, ma olen enese üsna ära tapnud, aga edasi ei saa!“

„Mis sa linnas tahad ette võtta?“ päris waimulik kurwalt.

„Ma saan koha eest oma raha kätte, oma 500 rubla jälle tagasi,“ ja Hansu nägu löi pisut rõõmsamaks, „ma lähen Pärnusse woorimeheks, ma arwan, ega's halwemini ka enam ei lähe!“

„Aga see ilus maaelu?“

„Oh Jumal,“ ohkas Hans, „mis sa teed, on küll kahju, aga ei ole midagi teha, siin tapab inimene enese üsna ära!“

„Ja, jaa,“ mõtles kirikherra, „laiskus on teine peaasi, mis meie rahwast kurnab! Ta jätab maa, et linnas paremat elu saada. Ta läheb woorimeheks, et seal linnauulitsaid tampida, aga ilusa maalooduse jätab ta!“ — ja weel kord hakkas kirikherra selgitama, kui kahjulik linnaelu olla tema enesele, tema perelle... Aga Hans jäi kindlaks.

„Mis kangekaelne rahwas!“ ohkas õpetaja ja ütles:

„Hingekirja saadame meie ise ära! Aga sa tule weel kord kirikumõisa, ma tahan sinuga rääkida!“

Hans läks.

TusaneIt kõndis kirikherra tagasi. Tusane osalt, et kõht pooleli oli jäänud, osalt selle rumala, laisa ja kangekaelse rahwa pärast.

„See mees tahab ju ka ära minna?“ rääkis Jüri küsides.

Kirikherra ei lausunud ühtigi. Ta mõtted olid wangis, ta rehkendas ülesannet, mis kuidagi wälja ei tahtnud tulla.

„Aga waata ometi, Otto, mis seal üle jõe lati otsas ripub, seal põõsa ääres?“ küsis proua tagasitulewa mehje käest, „ja üks raine käib wahel seal juures?“

Kirikherra waatas sinnapoole. Ta imestus tõusis: mingisugune pikaldane kott rippus poõkõwera nookus lati otsas, mille üks ots maasse kinnitatud.

„Jüri?“ küsis ta korraga, „Jüri, mis seal üle jõe lati otsas ripub?“

Jüri waatas.

„Seal on inimeselooma hakatus!“ wastas Jüri.

„Mis, mis seal on?“ päris proua.

„Oh, see on wist lapsekiigu!“ wastasid tüdrukud tuimalt.

„Oh, mis hooletu rahwas, piisukesed lapsed weawad nad põllule!“ hüüdis kohkunud proua, „ja pead tõesti waatama minema!“

Kirikuherra ohkas.

„See rahwas on suust ja südamest ümberlõikamata,“ ütles ta prouale, „ma hakkas teda üsna põlgama.“ Ta käskis Jürit õngelatid kinni siduda ja lootsiku päästa, et üle jõe vaatama minna, mis seal kotis ripub?

Pikalt täitis Jüri soowi. Ära minnes käskis herra lastele palitud selga panna, — hakkas wilu.

Jõel ei lausunud nad teineteisele sõnagi. Herra istus, — Jüri seisis püsti ja sõudis.

Jõepind oli kaunis tasane, ainult pisukesed lainewirwed rikkusid tasast pinda. Eemal lendasid pääsukesed mööda wett ülesse ja alla õhumutukaid kõhutäiteks püüüdes ja tiiwu pika sügiseriisi wastu harjutades.

Kirikuherra waatas linde mängu ja talle tuli Õnnistegija sõna meelde: „Waadake linda tae-wa all!“

Teisele kaldale jõudes rääkis õpetaja: „Jüri, teie wõtke õpetust pääsukestest! Waata, kui ruttu nemad lendawad! Ruttu, wäga ruttu, — ja selle eest toidab neid ka nende Isa!.. Wõtke siit õpetust!“ ... Ta astus wälja ja läks.

Jüri aga mõtles: „Mis pääsukestel wiga? Putukate eest pole kopikarki maksta!“ — Ja ta soowis end tõesti pääsukesena, siis teeks pesa just kirikuherra akna alla ja näitaks temale, kui kärmas ta on! Seal hakkas Jüri aga naerma:

„Jah, kärner laseks wist pesa sinna teha! See lõhuks selle kohe ära: pääsukesed rikuvad ju aknad sootumaks ära! — Kes seda sallib!“

* * *

*

Kirikuherra pidi pisukese ringi tegema, et oma eesmärgile jõuda. Kaldale ülesse mindult nägi ta eemal kaht rukkilõikajat, teine mees, teine naine, kes päid ülesse tõstmata tööd tegid. Suur jagu oli weel lõigata; näis, et nad õhtuks lõpetada tahtsid. Opetaja pool põllu ääres pöõsa juures oli üks takuse riide tükk mõlemat wastuiseiswat äärt pidi lati otsa kinni seotud, nõnda et pisukene kotikene sündis; selle sees nähti midagi.

Opetaja astus ligidale ja kohkus üsna ära: pisukene, waewalt kahepädaline laps magas seal sees. Nii wana ta umbes wõis olla, sest nagu oli üsna punakas ja pisukesi walgeid nupukesi täis. Kiriksand sai äritatud. Järsku pidi ta aga ümber pöörama, sest selja taga hakkas üks lapselähäl hirmsasti lõugama. Oma ees nägi ta umbes poolteiseaastase lapse. Katkine rätik oli lapsele ümber pea kukla taha kinni seotud, mislābi peale nüia nagu tuli; seljas oli lapsel hall toimne särk wõi jakk, mille kuju kirikuherra ei tunnud. Nõnda istus laps kahe wihu wahela pandult ja lõugas, — lõugas kõigest hingest silmi kinni hoides; käes

oli tal hapuseiwa koorikas, mis ühest otsast juba ümmarguseks oli imetud.

„Kuss, kuss, ole wait, armas laps!“ waigistas kirikherra. „Kas ema jättis oma lapse üksi lina?! Ole wagusi, wäetikene!“

Lati otsas kotis olew wäikene hakkas ka wääkjuma.

„Oh ja Jumal!“ ohkas Weitling, „misjugune taewani kirjendaw rumalus ja laiskus!“

Lapsed hakkasid aga ikka enam kirjendama, mis eemalt nagu kahe ema-mesilase hüüdmise kuuldu: üks jämedalt: „tuut, tuut,“ teine peenemalt: „piik, piik, piiks!“

„Juula, waata, õpetaja seal!“ kähwas mees, „waata, lapsed karjuwad!“

Naine, palja jalu, järgi wael, palja sassis peaga, teises käes sirpi, teisega seelikut eest kõrgemal hoides tuli karme sammuga kirikherra poole.

„Mis teie, pörgulised, karjute!“ waigistas naine juba eemalt.

„Kuss, kuss, olge wait!“ Ta kargas kätki weo kallale: „ä—ä—äh, ä—ä—äh!“ kussutas ta pisukest. „Anni, Anni, Anni! Ole ometi wait!“ hüüdis ta suuremale lapsele! „ä—ä—äh!“ rääkis pisemale ja nõnda edasi!

Kirikсанд Weitling waatas tõsiselt seda pealt. Selle aja sees tuli ka mees ligi.

„Jaan, Jaan, äe!“ hüüdis naine, „wõta Anni süle; waata, mis tal põrsjal wiga! Röögib na teine!“

„Tere, tere, kirikherra!“ teretas Jaan. „Meie lapsed sihukešed rumalad, nii kui wõõrast näe wad, kohe lõugama!“

Ja Anni poole pöördes taples ta: „No, mis sa, peletis, lõugad, kes sind tapab! Wait, ligund!“

Last süle wõttes pööris ta selle näo kirikherra poolt ära ja hakkas siis waigistama. Juula oli wihu peale istunud, ka selg kirikherra pool, ja pakkus lapsele rukkisõikusest mustaks tolmunud rinda.

Tõsiselt seisis waimulik nende, meiemaa Aadama ja Eewa, wahel nagu omal ajal Iooja, kui ta oli ütelnud: „Waata, ma olen teile annud kõik rohud, mis seemet kannawad, mis kõige maa peal on, ja kõik puud, kus peal wili on, mis seemet kannab, see peab teile roaks olema!“ — Ja siis pidi see kõik wäga hea olema, nõnda et Iooja rahus puhata wõis!

Kui lapsed wähe wagusamaks olid jäänud, ja ka Anni näo jälle Weitlingi poole pööranud, märkas see, et lapse teine silm haige oli, üsna kinni ja mädane.

„Kuule, Jaan, mis lapse silmal wiga?“ küsis ta.

Ilma, et Jaan wastata oleks saanud, pöörgas Juula enese wihu peal ümber, ja last paljal rinnal edasi imetades, ütles ta: „Mis sa teed ära? Opib teine häima, homistab! Eks kukkus, põrsas, maha: rukkikõrs torkinud silma!“

„Ta on ju nõnda kärjitu nagu elawhõbe!“ arwas isa.

„Silm on wäga haige,“ seletas kirikherra. „Kas sa tohtri juures oled käinud juba?“

Jaani Juulat waatasid kaheldes teineteise otsa.

„Nad on ju nõnda tüliks tööajal,“ kaebas Juula, „päris nuhtlus!“

„Kas teie käisite tohtri juures?“ küsis Weiting uuesti.

„Tööaeg, kust sa saad na kaugele!“ sõnas Jaan. „Eks peaks pühapäewal kiriku poole minema, ehk saab mõnega kokku, kes niisugust asja teab?“

„Kelle mõnega?“ küsis kirikherra juba pahajelt.

„Eks Kaie Tõnu ja Kihula memm mõista ikka niisugust asja. Aga ehk saab ise terweks?“ arwas Juula ja siis rääkis ta, kuidas temal minewal talwel ka ork silma torkanud; olnud eiti küll haige, saanud aga ise jälle terweks!

„Mis häbemata rumalus see on!“ kisendas Weitling. „Kas see on laste armastus?! Jumal annab sulle lapse ja sina ei wiitsi tema eest hooft kanda ja wiskad jumalamuudu maha!“

Kirikuherra oli väga wihane!

Meeest naist ei teadnud, mis wastata. Naise silmad läksid wesiiseks.

„Oh Jumal,“ kaebas Juula, „kust sa saad kõik, mis sa tahjad! Tõusin ikka alles ülesse, ei saa veel igalepoole! Mees käib ka peale: tule appi ja tule appi!“

„Mis mina sinna wõin parata,“ laskis mees sekka. „Peremees tahjab Jaunapäiwi kätte saada, ütleb: rukki wakamaa püdeneb sul kätte ära! Kui sa aega sedasi raiskad, siis ajan su saunast minema ehk lasen raha eest ära lõigata ja kaeban su kohtusse! Ma seletasin küll, et naine lapsega kodu on haige maas, kust Peeter naerab ja ütles: ega's minu süüd pole, et su naisel laps on! Mis sa teed ära? See Joomeseltsi rukis on sihuke raibe: jääb wähe hiljemaks, — enam kui seeme maas! Ma ei saa aru, mis sihukesest, tühjasl maha peaks tehtama? Muudu nuhtlus!“

„Tule, Jumal, appi!“ ohkas kirikherra ja näitas lapse peale, kes wõi otsas kiikus. „Kas see on siis alles ülesseandmata? Millal ta oli?“

„Minewal laupäewal, siis kui peremees wakkamaa lõigata andis!“ wastas Jaan.

„Ja nüüd juba üleval?“ küsis kirikherra kurjalt.

„Eks ma olin paar päewa ka pikali,“ vastas Juula wabanduseks.

„Ma ei leia sõnu, mis siin pean ütleva!“ wihastas Weitling. „See on inimeste tapmine! Kuule Jaan, sina oled oma naise, oma laste mõrtsukas, ja oled rahwa tapja!“ Wihaga näitas õpetaja Jaanile sõrme.

„Kulla, pai õpetajaherrakene!“ palus Jaan. „Mis sa teed ära? Ei saa! Peremees on kohe kaelas, ütleb: warga pesa!“

„Siis ära wõta naist,“ kinnitas õpetaja. „kui sa teda toita ei jõua! Kas naine sinu ori on?“

„Ruttu, mine, Juula, koju!“ käskis ta siis naist. Küll ma waatan! Ohtu lähleb juba wiluks, ja sina, — rukki põllul, ja laps kiigub siin maa ja taewa wahel! Mine, mine koju!“

Kui Juula nagu teise käsust aru ei saanud, hakkas kirikherra ta käest kinni ja aitas wihu pealt lapsega ülesse. „Mine koju!“ ütles nüüd õpetaja lahkema häälega. „Ja sina, Jaan, wii laps kohe tohtri juurde, homme päew, küll ma järele küsin!“

Meeest naist ei tahtnud ikka weel minna.

Seal sai õpetaja korruga hirmus wihaseks.

„Minge!“ kisendas ta. „Missugune rupid, laisk ja kangekaelne rahwas!“

Meesst naist hakkasid wastikult liikuma. Rukki-
lõikamise ee ees jäid nad pisut peatama ja waa-
tasid tagasi. Et aga õpetaja ikka weel kurjalt
paigal seisjis, läksid nad lastega edasi.

„Pime,“ pahandas naine natukese aja pärast
mehele, „sihuke hirmutab roosi mõnda kohta!“ Kui
aga nägi, et mees midagi ei lausunud, ainult kur-
walt naeratas, ütles Juula: „Ei tea, mis sa mu-
retsed? Lase ta ikka ära minna! Sihukene ka
talupojaelust kedagi teab! Eks neil ole suhkur
peal ja suhkur all, rohi ees ja tohter poomwilla
koormaga takka järele! Ei tea, kust meie seda
saame?!“ Jaani peale mõjusid need troostisõnad
wäga wähe. „Tema arwab,“ urises Juula edasi,
„et meie saksanaised oleme, kes toitmist tahawad!
Pole meid weel keegi santidekirja ülesse wõtnud:
meie toidame ise endid ümber ja ümber!..“

Ja kui kirikherra kurwalt ja norgus peaga
alla läks, tulid Jaani Juulat jälle rukki eele.
Lapsed pandi aga nüüd wihkude wahel, kes sinna
warsti magama uinusid.

Meesjama sõnalausumata, kuidas Jürit kirik-
herrat olid tulnud, läksid nad ka üle jõe.

Kui aga Weitling tagasi jõudes teisel kaldal
Jaani Juulat jälle töö juures nägi, pööras ta
Jüri poole ja küsis: „Ütle mulle, Jüri, miks olete
teie nõnda rumalad, et teie ka kõige paremat
õpetust wastu ei wõta? Ma rääkisin sellele me-

hete, kui kahjulik on väikese lapsega seal külma käes rukkid lõigata: ta võib oma lapse tappa, surma jaata; aga see kõrwust ja südamest ümberlõikamata rahwas ei mõista seda, ei tahta seda mõista! Ta sülitab ka kõige parema õpetuse kui okse oma sisekonnast välja! Oi, Jüri, teie olete rumalad, laisad ja kangekaelsed!”

Orn eha lendas Jüri tõmmult näolt üle, aga kadus ka kohe. Häbelikult tõmbas ta lootjiku kiiva peale ja viskas möla hooletult sisse, kuna ta nagu wabandades enese ette pomises: „Mis sa teed ära?”

Kirikuherra nägi Jüri paha meelt, ja nagu asja wähe lepitades, küsis ta: „Mis sa ütled selle kohta? Kas teie saate ise sellest aru?”

„Eks saaksid tea paremini... aga...” Jüri nootas, nagu ei tohiks ta ütelda.

„Mis?... aga?...” küsis kirikuherra, „miks ei tahja teie targaks saada, nagu kõik teised inimesed?”

„Waadake, kirikuherra,” ütles Jüri ja waatas jälle endise rahuga õpetaja otsa. „See asi on nõndasama, nagu wangerdega. Mina olen wana sepp! Nemad teewad ja ma ise teen ka wankreid. Rumm jookseb ümber telje, ja tõmba pulgaga määret peale, paned koorma wankrile, aga lirinäl jookseb määre kas telje otsast ehk rōukpaku juurest välja; lähed mööda — waata, et ära ei

määri!" Jüri hakkas kibedalt naerma: „Ei tea, mis see nukupulk peab?! Jäta aga wanger määrimata, siis pane kõrwad kinni, karjub, mis hirmus!"

„Mis sa tahad sellega ütelda?" küsis kirik-herra.

„Oh, mis mina, rumal inimene, tean; wõi mõistan ma sedasi rääkida nagu saksad! Waat ega meieajal kooli ei olnud. Aga ma tahtsin õpetajaherra käest natukene küsida?"

„Küsi, küsi!"

„No waata," jätkas Jüri, „siis hakkasid nad raud-telgedega wankreid tegema. Treiwad teljed, teewad määride jaoks sooned, keerutawad kruid otja, aga kedagi, määre jookseb ikka wälja, kui hea koorma peale paned ja hästi sõita lased, nõnda ei teljed palawaks lähewad!"

Kiriksand hakkas Jüri imeliku ja lollaka jutu üle naerma.

„Aga, mis siis sina tahad?" küsis ta Jürilt.

„Minu meelest on kõige targemad wankrid need wilupeetrid!"

„Mis wilupeetrid?" päris waimulikk naeru kinni pidades.

Jüril hakkas ka pisut häbi.

„Wõi mina tean, mis minusugune rumal inimene teab?" Ta pidas kinni, siis ütendas ta: „Need on need rattad, kus saksad seljas sõidawad."

„Ah welošsipeedid!“ naeris waimulik õige hea meelega.

Jüri lõi ka naeratama. Mis wahje pidi nüüd „Peedi“ wõi „Peetri“ wahel olema? Jüri tahtis ka kord saksamoodi „Peedi“ asemel „Peeter“ ütelda, aga läks omaga kohe luhta.

„Ja mis seal siis oli?“ küsis Weitling naeru tagasi hoides. Ta tahtis hea meelega kuulda saada, mis Jüri welošsipeedist pidi kõnelema?

„Waata,“ rääkis Jüri häbelikult edasi, „kord tuli süia üks saks. Wilupeedil oli wigä. Ma wõtsin ta lahti ja waatasin: seal ei käi rumm sügugi telje peal ega pitsita mäaret wälja, seal ei puutu need kokkugi; selle asemel on aga... ah, mis mina, rumal inimene, tean!...“ Jüri kartis jälle uut sõna wälja ütelda.

„Mis seal on?“ päris herra Weitling uudishimuga.

„Seal on laager, wõi mis ta on, lihukene koht, kus soon sees on, ümberringi, ja selle soone sees jooksewad kuulid. Need on kõik nii ühesugused, nii siledad ja libedad, nii teineteise nägu, et kuidagi neid lahutada ei saa...“ Jüri pidas wahet...

„Ja siis suruwad nad eneste pisukeste küljeäärtega teineteise wastu, — ja wanger weereb selle läbi nii kergesti, nii rutusti! Saks rääkis, et posthobused ei pidada sügugi wastu saama!“

Opetaja nikutas jaatamiseks peaga.

„No waata,“ rääkis Jüri edasi, „niisuguseid wankreid peaksid ka meie sepad tegema.“

„Aga telg ja rumm jääwad ikka?“ küsis herra Weitling Jürit nagu kinni pannes.

„Nad ei kao küll mitte ära, aga neil on teine tähendus, nad on siis wankri kinnituseks, nende asemel on kuulid, nad on üheskoos ühesugusteks kuulideks saanud, ja peaasi, paned määret sisse, siis ei jookse see nõnda hõlpsasti välja. Ja kas see määre on? See on ju kõige peenem masinaeli!“

Õpetaja nägi, Jüri tahtis midagi rääkida, et sõnu kulumata, kus kõige vähematgi mõtet ei olnud.

„Tilgub niisama, kui palju peale paned! Ja sina tahad, et niisuguseid wankreid ka siit sepad peaksid tegema. Väljamaal on sarnased juba moes,“ seletas õpetaja Jürile.

„Ja, ja,“ ohkas Jüri, „seda olen ka mina kuulnud, aga ega meiegaal sellest veel aru ei saada, et wanger sedasi hoopis kergemini edasi weereb!“ Waikselt lisas ta otse: „Rumalad, ei mõista kuula teha!“

„Siis annad sa mulle õiguse, et siitrahwas alles rumal on?“

„Päris rumal!“ wastas Jüri. Kui ta aga nägi, et kirikherra tema jutust lugu ei pidanud

ja temale selja pööris, siis ütles ta: „Aga ehk loomivad herrad mu kalu waadata!”

Kirikherra kutsus lapsed ligi — ja nüüd mindi Jüri kalu vaatama.

„Misjugused ilusad loomad!” waimustas proua. Laste rõõmul ei olnud otja.

„Mis ja selle suurema eest tahjad saada?” küsis õpetaja ühe peale näidates.

„35.”

„Kolmkümmend wiis on palju!” hüüdis kirikherra imestelledes.

„Ei ole palju!” seletas Jüri. „Need pisemad müün ma 20 eest, aga suuremal on pea poole rohkem liha!”

„Siis ei oleks mul, armas Jüri,” naeris herra Weiting, „sugugi tarwis olnud kirikherraks õpida, kui nõnda hõlpsasti raha võib teenida nagu sina oma kaladega!”

Jüri ohkas kõigest südamest.

„Mis seal teha?” wastas ta pikalt. „Õpetaja armastab nalja teha! Herrad on lähked, määsawad ikka õiget hinda!”

Kirikherral oli väga hea meel Jüri sõnade üle. Ta walis kõige paremad wälja ja läks. Jüri sai raha kätte ja weel paarikümmend kopikat õngitsemise eest pealekauba, wöttis siis mütsi peast ja käis palja peaga sakstel järel.

Kui kirikherra wankrisse oli istunud ja Jü-
rile lahkesti pead nikutas, tuli talle Jüri wilu-
peeter meelde. „Siis soowid sina, et kõik wankrid
kuulide peal peaksid jooksuma?“ naljatas ta.

Jüri tõmbas näo naerule.

„Aga, õpetajaherra,“ küsis ta korraga, „kas
need peaksid walatud wõi treitud olema?“

„Muidugi wist walatud!“ naeris herra Weis-
ling — ja sõitis oma perega minema.

Jüri seisis ikka weel palja peaga ja waatas
neile järele. Wiimaks pani ta müütsi pähä, tõm-
bas sügawasti kuni kõrwadeni üle pea ja istus
siis mõttes aia peale.

Oli tõld maanteele jõudnud, hakkas kirik-
herra prouale rääkima, kui rumal, laisk ja kan-
gekaelne rahwas on.

„Ma mõtlesin,“ kaebas ta, „et rahwas oma
hariduses pisutgi edasi on läinud, aga päris mets-
inimesed on nad.“ Ja siis rääkis ta, kuidas
Juula last kiigutanud ja mis ta tohtrist rääkinud!

Proua ohkas. Pisar seisis ta õrnul silmil,
nii haledaks oli süda läinud. Wäikese Herberti, kes
tublidesse riietesse oli mähitud, wõttis ta tüdruk-
kääst ära ja surus wastu rindu, nagu tahjaks sellega
näidata, kuidas õige ema oma pisukest, wäetimat
last peab hoidma, katma ja armastama.

Tõld wuras, ja päikene weeres.

Inimestel oli juba hullk rukist lõigatud, ja hõigist aurawate selgadega waatasid nad isunewa pilguga ääre poole, mil lõpp tuleks!

Tööst aurawat ja wäsinud rahwast nähes läks õpetaja süda Hergemaks. Nagu loodud sunni järel tundis ta häledust nende pärast ja ka seda, et ta enam on, kui needsinatsed seal põllul, ja et temal tarwis ei ole nõnda küürutada nagu need seal! See on sama tunne, mis on igal inimesel surnut nähes; häledus, et teine surnud, ja hea meel, et ise weel elus!

Kerge aar hakkas juba madalamatele kohta-
dele tõusma. Jõgi ajas udu kõrgele, mis kergelt weewoolust allapoole ujus. Tihutades lendas jõet-
tilder mööda wett edasi kiunuwat häält kaugese kuuldawale laskes; wahel harwa löi haua kohal mõni suurem kala sulpsu, röömu pärast ilusast õhtust. Tundis kalagi wees, et üks ilusamatest juulikuu õhtutest kätte on jõudnud, mis jahutawalt ja kosutawalt wäsinud tööliste liikmete peale mõjub, tööliste peale, kes õhtates, aga siisgi röömsa lootusega ihu waewawad, et kord rahulist magamist saada!

Jüri istus aga aia peal. Ta suur lai oma-
tehtud mütsinokk oli üle filmade wajunud.

Tema silme ette kerkis kalapüüu pilt: tema ise — Peetrus, kirikherra — suur õpetaja. Aga aru ei tahtnud Juri saada, miks tema juhataja

täna nõnda tufane, nõnda wihane oli; miks ei tahtnud kirikherra tema jutust aru saada; miks tema karjane ei mõistnud seda, mida tema rääkis? Ta karjane oli nagu pime, nagu magaks ta norinal, nagu ei mõistaks ta midagi ära tunda, nagu waataks ta üksnes oma tee peale, kõik hoopis oma kasu peale!

Aga mis wõis Jüri aru saada, see Jüri, kelle nimigi õieti ei tarwitatud, see Ahwena Jüri?!

Ja kirikherral oli wist päris õigus, et ta sellamal õhtul nõuks wõttis pidada pühapäewal noomituse jutluse pealkirjaga „Marjad silmas“, — ja tal oli küll julaõigus, kui hommikul loetud ajalehe äärele kirjutas: „Selle rahwa seas on 50 protsenti rumalust, 25 prots. laiskust ja mis üle selle, see on jula kangekaelus!“

(Jaani päewal 1898.)

Kirjastuse Ühisuse „Kooli“ kulul ilmunud
raamatute

nimekiri

Eestim. Kooliõp. Wast. Abiandm. Seltsi
raamatukauplus.

Operaamatud

Bauer, H., Uuemad Saksa kirjanikud Eesti koolidele:

Bauer, H., nr. 1) P. Rosegger, Als wir zur Schulprüfung geführt wurden.

Bauer, H., nr. 2) E. Vildenbruch, Das Orakel.

Bauer, H., Epische und Iyrische Dichtungen.

Bauer, H., M. Bülow, Die Glücksuhr von Völfis (nooremale astinele).

Eisen, M. J., Eesti müütoloogia.

Feun, V., Inglise keele lugemiseraamat eestlastele.

Г л о т о в а, А., Первая тетрадь для списывания и диктовки по новой орфографии.

Г л о т о в а, А., Вторая тетрадь для списывания и диктовки по новой орфографии.

Hünerson, E., **Praktiline** Inglise keele grammatika.

Kann, N., cand. phil., **Saksa keele õpetus** koolidele ja iseõppijatele.

Kann, N., cand. phil., **Saksa keele õperaamat** Eesti keskkoolide algusklassidele ja rahwakoolidele.

Kann, N., cand. phil., **Saksa keele lugemiseraamat** Eesti keskkoolidele.

Kann, N., **Feodalism**.

Kapelkin-Florow, H. Männik, **Botaanika õperaamat** keskkoolidele Eostaimed.

Kewend, E., **Ilulugemine**.

Männik, H., **Lühike ülewaade** taimekogude korraldamisest.

Nurmik, M., **Eesti kooli esimene lugemik**.

Perli, A., **Arwud elust, aritmeetika ülesanded III ja IV õpeaastal**.

Perli, O., **Aritmeetika**.

Perli, O., **Ruumi algõpetus I**.

Perli, O., **Proportsionaalsed suurused, V ja VI õpeaasta**.

Peterson, E., **Eesti laste aabits ja esimese aasta lugemiseraamat** kodu ja kooli jaoks.

Peterson, E., **Etteütluste kogu** Eesti keele õgkirjutuse ja kirjaseadmise õppimiseks.

Peterson, E., Algharjutused Eesti keele õige-
kirjutuse ja kirjaseadmise õppimiseks.

Peterson, E., Ilukirja harjutused „Algharju-
tuste“ tarwis, kirjut. T. Ussisoo.

Peterson, E., Pildid kodu- ja koolilaste kõnele-
mise harjutuste ja kirjalikkude tööde tarwis.

Peterson, E., Eesti kooli lugemiseraamat, I j.

Peterson, K., Eesti rahwalaulude antaloogia.

Pezold, H., Inglise kirjandus Eesti koolidele:

1) The Selfish Giant bu Oscar Wilde.

2) The Nightingale and.

Ploompuu, A., Eesti keele ilukirjutused I.

Ploompuu, A., Eesti keele ilukirjutused II.

Prants, H., Eesti wanem ajalugu — ajalooliste
piltidega ja kaardiga.

Sitska, J., Ajaloo algõpetus iseõppijatele, wana-,
kesk- ja uus aeg.

Wares, T., „The Ugly Duckling“.

Wares, T., „The Slave and the Lion“.

Tshelpanowi järele N. Kann, Psycholoogia
õperaamat (keskkoolidele ja iseõppijatele).

Wellewill, M., Soome keele õpetus.

